

## Zásada nevměšování

Принцип невмешательства

Der Grundsatz der Nichteinmischung

MIROSLAV POTOČNÝ

Zásada nevměšování jakožto povinnost států zdržet se jakéhokoli přímého nebo nepřímého zásahu do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiných států, z jakýchkoli důvodů, má v současné době mimořádný význam pro *nezávislou existenci států*, stejně jako pro *rozvoj mírových vztahů* a spolupráci mezi nimi, bez ohledu na jejich rozdílné společenské zřízení nebo různý stupeň hospodářského nebo kulturního rozvoje.

Svobodné rozhodování národů o společenském a hospodářském systému, o ústavním zřízení, jakož i o své vnitřní a zahraniční politice, bez jakéhokoli zásahu ze strany druhých států, je základním předpokladem mírového soužití států i jejich rovnoprávné, mírové a navzájem výhodné spolupráce. Nevměšování ze strany druhých států zajišťuje národům nerušený výkon svrchovaných práv a plný rozvoj vlastní osobnosti v mezinárodním společenství. Povinnost nevměšování patří v soudobém mezinárodním právu vedle zákazu agrese k *hlavním právním instrumentům ochrany* nezávislé existence všech států, především menších mocností, před protiprávními zásahy ze strany druhých zemí.

Nedovolené vměšování do vnitřních záležitostí druhých států mívá za následek nejen porušení základních práv dotyčných států, jejich nezávislosti a svrchovanosti, ale i mezinárodního práva vůbec. Intervence bývají *zdrojem konfliktů* mezi státy a vedou k ohrožení nebo *porušení mezinárodního míru* a bezpečnosti. Vměšování do vnitřních záležitostí druhých států, spojené s přímým použitím síly či hrozbou síly, prováděné přímo nebo nepřímo, způsobuje zostření mezistátních vztahů, růst napětí ve světě a ohrožení světového míru.

### 1. POVAHA ZÁSADY

Právní povinnost nevměšování do vnitřních záležitostí druhých států je od minulého století významnou institucí obecného mezinárodního práva a od doby přijetí Charty OSN je i *integrální součástí právního systému OSN*. Zatímco dříve byla tato zásada oslabována četnými výjimkami

a omezeními, směřuje její vývoj po druhé světové válce k *absolutnímu zákazu* jakéhokoli vměšování do vnitřních a vnějších věcí druhých států.

Povinnost nevměšování je zakotvena především v *Chartě OSN*, v obecném obyčejovém právu a v řadě významných mezinárodně právních dokumentů poválečné doby, jako jsou deklarace Bandungské konference, Charta Organizace amerických států, Charta Organizace africké jednoty, deklarace konferencí neangažovaných zemí, konaných v Bělehradě v roce 1961 a v Káhiře v roce 1964, rezoluce Valného shromáždění OSN týkající se nevměšování a především pak Deklarace Valného shromáždění o nepřípustnosti vměšování, přijatá v r. 1965. Tyto instrumenty prohlašují zásadu nevměšování za obecnou právní povinnost všech států a vypočítávají i její jednotlivé komponenty.

Sjednáním Charty OSN dochází k obecnému zákazu nevměšování *na smluvní základně*. I když Charta neformuluje zásadu nevměšování v rozvinuté a úplné podobě, zakazuje výslovně její nejnebezpečnější formu, ozbrojené vměšování, a vypočítává ostatní stěžejní zásady soudobého mezinárodního práva, jež tvoří základ a rámec obecné povinnosti nevměšování, zásadu svrchované rovnosti a právo sebeurčení národů. Navíc výslovně zapovídá Organizaci spojených národů, aby se vměšovala do vnitřních záležitostí států.

V nejobecnější poloze zahrnuje povinnost nevměšování zásada svrchované rovnosti vyhlášená v článku 2, odst. 1 Charty OSN. Podle výkladu dohodnutého na zakládající konferenci v San Francisku tato zásada znamená, že státy jsou si právně rovny, požívají přirozeného práva na plnou svrchovanost a osobnost státu a jejich politická nezávislost musí být respektována.<sup>1)</sup> Vměšování do vnitřních záležitostí druhých států by bylo přímou negací jejich svrchovaného a rovného postavení a tudíž i porušením zásady svrchované rovnosti. Z článku 2, odst. 1. Charty lze dovodit povinnost států respektovat suverenitu každého druhého státu jako rovnoprávného člena mezinárodního společenství. Zásada nevměšování se z tohoto úhlu jeví jako logický a nezbytný rub zásady svrchované rovnosti států, nebo by ji bylo možno popsat jako jiný aspekt téhož principu, nahlížený z pozice respektování svrchovanosti států ze strany ostatních.<sup>2)</sup> Úzké spojení obou zásad spočívá též v tom, že realizování zásady svrchované rovnosti států je nemyslitelné bez platnosti zákazu vměšování.<sup>3)</sup>

Všeobecný zákaz vměšování a ozbrojeného vměšování zvláště obsahuje dále *článek 2, odst. 4 Charty*. Zákaz hrozby silou a použití síly v tomto ustanovení zmíněný, se netýká pouze ryzí vojenské síly, ale všech forem

<sup>1)</sup> United Nations Conference on International Organization, San Francisco 1945, Documents, sv. 1–16 — dále jen UNCIO dok., sv. 6, str. 457.

<sup>2)</sup> Viz vystoupení francouzského delegáta v politickém výboru XX. valného shromáždění (A/C.1/SR.1405, str. 12).

<sup>3)</sup> Tento aspekt zdůrazňovali v debatě o nepřípustnosti vměšování v politickém výboru XX. valného shromáždění zejména delegáti Mexika (dok. A/C.1/SR.1397, str. 8), Guiney s Ecuadorem (tamtéž, PV 1400, str. 3 a 36) a Maďarska (tamtéž, PV 1404, str. 71).

nátlaku, jak hospodářského, tak i politického nebo jiného, namířeného proti druhému státu.<sup>4)</sup>

Povinnost nevměšování plyne logicky i ze *zásady sebeurčení národů*, jež předpokládá svobodné rozhodování vnitřních otázek a svobodné určování zahraniční politiky bez zásahu zvnějška. Uplatňování zásady sebeurčení národů fixované v článku 1, odst. 2 a v článku 55 Charty OSN je nemyslitelné bez přísného dodržování povinnosti nevměšování ze strany jiných států.

V neposlední řadě je zákaz nevměšování formulován v článku 2, odst. 7 Charty, i když Charta zde expressis verbis zmiňuje jako nositele povinnosti nevměšování do vnitřních záležitostí států jen Organizaci spojených národů. V praxi států i v nauce mezinárodního práva se však tento zákaz obvykle rozšiřuje i na vztahy mezi státy,<sup>5)</sup> a soudí se, že ustanovení tohoto odstavce je jen zvláštní projekcí všeobecně uznané zásady neintervence na relaci Organizace a členských států. Zakázala-li Charta Organizaci spojených národů, aby se vměšovala do vnitřních věcí států, pak s ohledem na daleko větší nebezpečí pro nezávislost států, jež představuje vměšování jiného státu do jeho vnitřních záležitostí, lze a fortiori dovodit, že stipulace odst. 7 článku 2 Charty kryje i zákaz vměšování ze strany států.<sup>6)</sup>

Povinnost nevměšování byla i po vstupu Charty OSN v platnost opětovně potvrzena a blíže precizována v mnoha důležitých poválečných dokumentech politické i právní povahy, přijatých na různých mezinárodních konferencích. Objevuje se též ve statutech mezinárodních organizací, stejně jako v bilaterálních dohodách.<sup>7)</sup>

Zásada nevměšování je úzce spojena s nejdůležitějšími principy mezinárodního práva, jako je zásada suverenity, sebeurčení národů, svrchaná rovnost států nebo zákaz hrozby silou nebo použití síly v mezinárodních vztazích a spolu s nimi tvoří *základ soudobého mezinárodního práva*, nad nímž se tyčí celková *stavba ostatních norem* moderního právního řádu. Všechny tyto zásady jsou *kogentními normami* soudobého mezinárodního práva a nezbytným předpokladem mírového soužití států rozdílných hospodářských, sociálních a politických soustav.

Stejně jako jiné obecné právní zásady i povinnost k nevměšování je obecným mezinárodním právem uložena *každému státu* bez výjimky.

<sup>4)</sup> Tuto koncepci zastávala při jednání o nevměšování v OSN zejména Ghana (dok. A/C.6/SR.815, str. 16) a Kypr (dok. A/C.6/822, str. 4).

<sup>5)</sup> G. Mencer, K zásadě nevměšování, Studie z mezinárodního práva, čís. 9, 1964, str. 6; V. M. Čchikvadze a kolektiv, Kurs meždunarodnogo prava, sv. II, Osnovnyje principy sovremennogo meždunarodnogo prava, Moskva 1967, str. 173, nebo R. Sonnenfeld, Zasada neingerencji w Karcie NZ, Sprawy miedzynarodowe, 1966, čís. 11, str. 47 a násl.

<sup>6)</sup> Stanovisko delegáta Československa v právním výboru XX. valného shromáždění (dok. A/AC.125/SR.71, str. 6), Sovětského svazu (tamtéž, str. 11) nebo Mexika (dok. A/C.6/SR.886, str. 3–14).

<sup>7)</sup> Viz podrobněji v M. Potočný, S. Myslíl, Legal Principles of Peaceful Co-existence, Praha, 1969, v tisku (str. 380 a násl. rukopisu).

Všechny státy se k této povinnosti v tom či onom mezinárodním dokumentu univerzálního dosahu dobrovolně zavázaly nebo ve své praxi se na obecnou obligatornost tohoto principu odvolávaly.

## 2. DEKLARACE O NEVMĚŠOVÁNÍ

Přes všeobecné uznání zásady nevměšování v praxi států i v nauce *nebylo* donedávna *snadné* určit *všechny komponenty* vměšování a její *formy* provádění. V těchto dílčích otázkách nebylo jednoty názorů ani v praxi, ani v teorii. A také početné právní i politické dokumenty, které potvrzují obecnou platnost zásady nevměšování a uvádějí ty nebo ony elementy povinnosti nevměšování, podrobněji nevypočítávaly ani blíže nekvalifikovaly všechny zakázané druhy jednání států, jež třeba považovat za intervenci. Tato okolnost usnadňovala imperialistickým státům, aby se k vměšování do vnitřních záležitostí druhých zemí při provádění své zahraniční politiky uchýlovaly, a umožňovala některým teoretikům, aby obhajovali různé formy tzv. legální intervence.

Tyto nedostatky pomohla odstranit *Deklarace o nepřípustnosti vměšování* do vnitřních záležitostí států a ochraně jejich nezávislosti a nevměšování, přijatá 21. prosince 1965 na XX. zasedání Valného shromáždění OSN.<sup>8)</sup> Valné shromáždění v preambuli této deklarace vyjadřuje své hluboké znepokojení nad vážností mezinárodní situace a rostoucí hrozbou univerzálnímu míru, vyvolaných ozbrojenou intervencí a jinými formami vměšování, ohrožujícími svrchovanost a nezávislost států. Uznává v ní, že plné respektování zásady nevměšování do vnitřních a vnějších záležitostí druhých států je nezbytnou podmínkou splnění cílů a zásad Charty OSN. Prohlašuje slavnostně, že žádný stát nemá právo vměšovat se, přímo nebo nepřímo, z jakéhokoli důvodu, do vnitřních nebo vnějších záležitostí druhého státu. Zakazuje ozbrojenou, hospodářskou, politickou a jakoukoli jinou formu intervence a stanoví, že takové zásahy jsou nejen v rozporu s duchem a literou Charty OSN, ale vytvářejí i situace, jež ohrožují mezinárodní mír a bezpečnost.

Deklarace o nevměšování byla přijata z původního podnětu a návrhu Sovětského svazu,<sup>9)</sup> upraveného podle připomínek asijskoafriických a latinskoamerických států, které k otázce předložily vlastní formulační náměty.<sup>10)</sup> Spojené státy americké a Velká Británie v průběhu jednání podaly také své návrhy.<sup>11)</sup> Valné shromáždění po pečlivém zvážení všech návrhů a jejich důkladném prozkoumání přijalo nakonec na základě jednání a kompromisu všech stran *jednomyslně* Deklaraci o nevměšování.

Tuto deklaraci považují socialistické a neangažované státy spolu s latin-

<sup>8)</sup> Dok. A/RES/2131/XX. Dále ji budeme uvádět zkráceně jen jako Deklaraci o nevměšování.

<sup>9)</sup> Dok. A/5977 a A/C.1/L.343/Rev.1.

<sup>10)</sup> Dok. A/C.1/L.349, 352, 353, 354 a 364.

<sup>11)</sup> Dok. A/C.1/L.350 a 351.

skoamerickými zeměmi za dokument *právní povahy*, který obsahuje *autentickou formulaci* obecného mezinárodně právního pravidla. Deklarace odráží právní nazírání států na nepřipustnost všech forem vměšování do vnitřních záležitostí jiných států, o čemž svědčí široká podpora, jíž se jí při hlasování dostalo: pro její schválení hlasovalo 109 států, žádný delegát proti, pouze delegace Velké Británie se zdržela hlasování. Že jde o podrobnou formulaci zásady nevměšování, dokazuje *rozsah ustanovení a hloubka obsahu* Deklarace o nevměšování.<sup>12)</sup>

Při pozdějším jednání o formulaci zásady nevměšování ve zvláštním výboru Valného shromáždění pro kodifikaci právních zásad mírového soužití v r. 1966 vycházel proto návrh Československa i návrhy Chile a Sjedenčené arabské republiky<sup>13)</sup> z toho, že Deklarace vyjadřuje univerzální právní přesvědčení států, jež zásadu kvalifikuje jako autentický a definitivní princip mezinárodního práva.<sup>14)</sup> Doporučovaly, aby obsah Deklarace o nevměšování byl inkorporován do definice zásady nevměšování v podobě schválené Valným shromážděním, případně aby její náplň byla rozšířena o další elementy, v žádném případě však nemělo dojít k zúžení nebo okleštění Deklarace.

Západní mocnosti, přestože hlasovaly pro přijetí Deklarace o nevměšování na XX. zasedání Valného shromáždění, nesouhlasily s takovým postupem a předložily vlastní návrh definice,<sup>15)</sup> jež byla hluboko pod standardem zachyceným v Deklaraci o nevměšování. Kromě toho se snažily snížit její právní povahu zdůrazňováním, že jde o pouhý politický dokument, jenž nemůže nahradit právní formulaci zásady.<sup>16)</sup>

Spor byl nakonec vyřešen ve prospěch názoru socialistických, afrických, asijských a latinskoamerických zemí *hlasováním*, jež rozhodlo o tom, že zvláštní výbor se *musí* při formulování zásady nevměšování *řídít* rezolucí Valného shromáždění 2131/XX z 21. prosince 1965.<sup>17)</sup> Toto rozhodnutí schválilo později 12. prosince 1966 XXI. zasedání Valného shromáždění.<sup>18)</sup>

<sup>12)</sup> Srov. četná vystoupení delegátů socialistických, afrických, asijských i latinskoamerických zemí ve zvláštním výboru 1966 (dok. A/6230, str. 133–135), v právním výboru XXI. valného shromáždění i ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/L.53/Add. 5, str. 11–13).

<sup>13)</sup> Dok. A/AC.125/L.16 a L.14, 15 a 17.

<sup>14)</sup> Viz také vystoupení čs. delegáta ve zvláštním výboru v r. 1967 (dok. A/AC.125/SR.71, str. 7), mexického (dok. A/AC.125/SR.72, str. 9), venezuelského (dok. A/AC.125/SR.73, str. 6), ghanského (dok. A/AC.125/SR.72, str. 16).

<sup>15)</sup> Dok. A/AC.125/L.13.

<sup>16)</sup> Dok. A/6230, str. 135–136 a vystoupení západních delegátů v právním výboru XX. Valného shromáždění (Kanada A/C.6/SR.928, str. 3), Spojené státy americké (SR.939, str. 12), Velká Británie (SR.942, str. 8–9 a SR.971, str. 4) nebo Itálie (SR.942, str. 12). Rovněž později ve zvláštním výboru 1967 západní delegace popíraly právní povahu Deklarace: Velká Británie (dok. A/AC.125/SR.71, str. 4), Spojené státy americké (dok. A/AC.125/SR.72, str. 3–4), Nizozemsko (dok. A/AC.125/SR.73, str. 7), Kanada (dok. A/AC.125/SR.73, str. 10), Austrálie (dok. A/AC.125/SR.73, str. 18), Itálie (dok. A/AC.125/SR.73, str. 21–22).

<sup>17)</sup> Dok. A/AC.125/3 schválený 22 hlasy proti 8 (Spojené státy americké, Austrálie, Kanada, Francie, Itálie, Japonsko, Nizozemsko a Velká Británie) při jedné abstenci (Švédsko).

<sup>18)</sup> Odst. 3 operativní části rezol. 2181/XXI.

Závaznou právní povahu přiznalo Deklaraci o nevměšování výslovně XXI. zasedání Valného shromáždění v souvislosti s projednáváním otázky jejího plnění. V jednomyslně přijaté rezoluci o plnění této deklarace Valné shromáždění dne 19. prosince 1966 „*znovu potvrdilo všechny principy a pravidla vtělená v Deklaraci o nevměšování*“ a vyzvalo všechny státy, aby „*plnily poctivě své závazky plynoucí z Charty a z ustanovení Deklarace o nevměšování*“.<sup>19)</sup>

Deklarace o nevměšování jako dokument obsahující nejlepší formulaci zásady nevměšování, již bylo Valné shromáždění s to dosáhnout v současné době<sup>20)</sup> a autentický výklad zásady nevměšování, bude nepochybně v nejbližších letech středem intenzivního zájmu států i nauky při posuzování všech otázek nevměšování a zejména při zjišťování krajních hranic povinnosti neintervence. Socialistické a neangažované státy spolu s pokrokovou naukou mezinárodního práva ji považují za minimální standard chování států, který lze v dalším vývoji ještě prohloubit a doplnit tak, aby nezůstaly žádné právní skuliny pro nedovolené zásahy států do vnitřních a vnějších záležitostí druhých zemí. Ze strany západních mocností a některých teoretiků třeba naopak počítat ještě s útoky proti Deklaraci o nevměšování, a to jak proti její závazné právní povaze, tak proti jejímu daleko jdoucímu obsahu. O tom svědčí i poslední západní návrh definice zásady nevměšování, předložený na zasedání zvláštního výboru 1967 delegací Velké Británie,<sup>21)</sup> jenž je v některých směrech pod normativní úrovní vytýčenou Deklarací a je s ní v určitých bodech v rozporu.<sup>22)</sup>

Britský návrh i nedávná vystoupení západních delegátů ve zvláštním výboru 1967<sup>23)</sup> nejsou posledními útoky proti zásadě nevměšování i jejímu nejmodernějšímu přetlumočení, Deklaraci o nevměšování. Dokud budou existovat státy provádějící dravou imperialistickou zahraniční politiku, dotud budou hledět používat k prosazování svých egoistických cílů i intervence v nejrůznější podobě. Do té doby třeba rovněž počítat s pokusy o omezování povinností plynoucích ze zásady nevměšování a o legalizování některých forem vměšování.

### 3. POJEM „VMĚŠOVÁNÍ“

Ačkoliv zásada nevměšování je dnes v praxi států i v nauce považována za všeobecně uznanou normu mezinárodního práva, existovaly a dosud existují odlišné názory na to, *co všechno zahrnout pod pojem vměšování.*

<sup>19)</sup> Dok. A/RES/2225/XXI. Pro tuto rezoluci hlasovalo 114 států, žádný proti a dvě delegace se zdržely hlasování.

<sup>20)</sup> Názor delegáta Mexika ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.72, str. 9).

<sup>21)</sup> Dok. A/AC.125/L.44.

<sup>22)</sup> Viz vystoupení čs. delegáta ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.71, str. 8); sovětského (tamtéž, str. 12); polského (dok. A/AC.125/SR.72, str. 23–24); rumunského (dok. A/AC.125/SR.73, str. 5); indického (dok. A/AC.125/SR.72, str. 13); ghanského (dok. A/AC.125/SR.72, str. 16); argentinského (dok. A/AC.125/SR.72, str. 17 až 18); nigerijského (dok. A/AC.125/SR.72, str. 20).

<sup>23)</sup> Vystoupení delegáta Velké Británie (dok. A/AC.125/SR.71, str. 3–4), Spojených států amerických (dok. A/AC.125/SR.72, str. 3 a násl.).

Tyto názory jsou ve většině případů jen odrazem odlišných pozic a koncepcí, jež vůči nevměšování zastávají hlavní skupiny států a směry nauky. Jako v jiných doménách mezinárodního práva, i na tomto poli se ostře střetávaly a střetávají dvě odlišné koncepce: jedna usiluje o znemožnění jakéhokoli cizího zásahu do vnitřních a vnějších záležitostí států v zájmu jejich svobodného rozvoje a rovnoprávné spolupráce mezi nimi jako svrchovanými partnery; druhá naopak hledí právně zajistit možnost zásahu a ovlivňování vývoje zvenčí v druhých zemích, násilné změny jejich vnitřních nebo vnějších záležitostí. V průběhu vývoje zásady nevměšování prvá tendence postupně převládala, což mělo za následek rozšiřování závazků plynoucích ze zásady nevměšování tak, že dnes se za intervenci považuje *každý přímý nebo nepřímý* zásah státu, z jakéhokoli důvodu, do vnitřních nebo vnějších záležitostí jiného státu.

Při určování znaků intervence bývá *donucení* a *nátlak* počítán jako charakteristikon vměšování a připisuje se jim menší nebo větší význam.

Západní nauka i praxe imperialistických států přeceňuje prvek násilí a snaží se dokazovat, že pouze násilný, diktátorský zásah, provázený použitím síly, a to ozbrojené, je mezinárodním právem zakázaný. Jiné druhy nátlaku, včetně hospodářského nebo politického, prý mezinárodní právo připouští.<sup>24)</sup>

I když docházelo velmi často v mezistátní praxi k porušování zásady nevměšování právě formou tzv. diktátorského zásahu,<sup>25)</sup> má vměšování i řadu jiných, *skrytých forem*.

Násilí nebo nátlak intervenujícího státu na oběť vměšování nepochybně představuje důležitou a obvyklou složku vměšování, nemusí být však nezbytným elementem, protože ke vnucení vůle druhému státu může dojít i s pomocí nenásilných prostředků. Za určitých okolností, ve vztazích mezi fakticky nerovnými nebo podřízenými partnery, může být intervencí i pomoc, doporučení, pokyn, půjčka nebo dar. Stejně tak lze intervenovat, aniž by stát vůbec jednal: postačí nečinnost, trpění jistého jednání nebo stavu na svém území nebo opomenutí vykonávat některé povinnosti uložené mezinárodním právem. Vlášda, která trpí na svém území výcvik jednotek, jichž má být použito k ozbrojené intervenci proti druhému státu, dopouští se nepochybně intervence.

Násilí je tedy jen *jedním*, nikoli však výlučným znakem intervence. I nenásilná forma intervence může mít stejné účinky a důsledky jako násilná forma vměšování a může zbavit dotýčný stát volnosti a svobody.<sup>26)</sup>

Násilí nebo nenásilné prostředky při provádění intervence ovlivňují formu vměšování, avšak nikoli její podstatu. Na vměšování se nic ne-

<sup>24)</sup> Názory delegátů Spojených států amerických (dok. A/AC.119/SR.29, str. 10–11), Velké Británie (dok. A/AC.119/SR.26, str. 6) nebo Francie (dok. A/AC.119/SR.28, str. 10); výklad pojmu „síla“ v britském návrhu (dok. A/AC.119/L.8).

<sup>25)</sup> „Dictatorial interference“ podle Oppenheima-Lauterpachta, cit. dílo, str. 305; Stowell, *Intervention in International Law*, 1921, str. 318; Lawrence, *Principles of International Law*, 5. vydání, 1913, str. 124.

<sup>26)</sup> G. Mencer, K zásadě nevměšování, str. 25.

mění, provádí-li se za doprovodu nátlaku nebo bez něho.<sup>27)</sup> Mezinárodní právo zakazuje jakoukoli formu vměšování, tedy i nenásilnou, ať již skutečně nebo zdánlivě. Deklarace o nevměšování z r. 1965 je v tomto bodě jednoznačná: zapovídá jakékoli formy vměšování.<sup>28)</sup>

Za intervenci je třeba považovat *každé vnucování vůle* jednoho státu jinému státu. Nezáleží přitom, zda je intervenující stát provádí zjevně, s vyhrůžkou donucení ozbrojenou mocí nebo hospodářským a jiným nátlakem, nebo zda se jej dopouští skrytě, přímou podporou opozičních skupin ve státě, podplácením tisku apod.<sup>29)</sup>

Někteří buržoazní autoři připisují značný význam otázce *úmyslu* intervenujícího státu a dospívají dokonce k názoru, že o intervenci v pravém slova smyslu lze hovořit pouze tehdy, když intervent měl úmysl vměšovat se.<sup>30)</sup> Prvek úmyslu však nepatří nezbytně do právní problematiky intervence a podmiňování intervence přítomností tohoto znaku zbytečně oslabuje všeobecnou a absolutní platnost zásady nevměšování.

Intervence představuje objektivně zásah do svrchovaných práv jiného státu, který má za následek porušení jeho svrchovanosti. Nelze ji proto legalizovat ani neutralizovat případným prohlášením intervenenta, že neměl v úmyslu intervenovat. Ani neúmyslné vměšování nesuspenduje důvody, pro něž je nevměšování nepřipustné podle mezinárodního práva, nečiní je neúčinnými a ani nezmenšuje účinky nastalého porušení svrchovanosti dotyčného státu. Mezinárodní právo zakazuje jisté činy jako intervenční *pro jejich podstatu* a nikoli s ohledem na jejich případnou dolosní povahu. Prvek úmyslu je irrelevantní též proto, že intervence je vnucováním cizí vůle, a tam, kde je pokus o vnucování vůle, lze předpokládat i úmysl, i kdyby nebyl zjevný. Zvláštní vyzvedávání úmyslu jako podmínky existence intervence je tudíž zbytečné a navíc oslabuje absolutní zákaz vměšování tím, že zavádí pojem neúmyslné intervence jako nějakého menšího zla.

Podobně jako jiné základní zásady mezinárodního práva, zásada nevměšování se vztahuje *na všechny svrchované státy*. Ani hospodářská nebo politická zaostalost, ani fiktivní nedostatky ve společenském zřízení nebo politickém režimu, ani strategické nebo jiné úvahy druhých států nemohou sloužit za záminku pro to, aby byly některé státy vyloučeny ze sféry platnosti zásady nevměšování. I Charta OSN, která zapovídá Organizaci spojených národů vměšování do vnitřních záležitostí států, nerozlišuje mezi tou nebo onou skupinou států a vychází z toho, že zásada nevměšování se vztahuje plně na všechny státy.<sup>31)</sup>

Zákaz vměšování do vnitřních záležitostí států se vztahuje i na mezi-

<sup>27)</sup> Srov. vystoupení rumunského delegáta ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.73, str. 5).

<sup>28)</sup> Odst. 1 a 2 Deklarace.

<sup>29)</sup> Outrata Vl., Mezinárodní právo veřejné, Praha 1960, str. 66.

<sup>30)</sup> Redslob R., Histoire des grands principes du droit des gens, Paříž 1923, str. 510, nebo Delbez L., Manuel de droit international public, Paříž 1951, str. 194 a násl.

<sup>31)</sup> Článek 2, odst. 7 Charty.

národní organizace, jež mívají ve svých ustavujících dokumentech ustanovení o tom, že nesmí zasahovat do vnitřních záležitostí členských států.<sup>32)</sup> Takový zákaz platí pro všechny orgány dotyčné mezinárodní organizace. V praktické činnosti mezinárodních organizací, podobně jako v mezistátních vztazích, docházelo nejednou k pokusům o zneužití mezinárodní organizace k zásahu do vnitřních záležitostí některých členů.

Na druhé straně však za vměšování nelze považovat *kolektivní akce* Organizace spojených národů *proti rušitelům mezinárodního míru*, podnikané podle kapitoly VII Charty.<sup>33)</sup> Kapitola VII pojednává o akcích při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných, které jsou předmětem zájmu celého mezinárodního společenství a nepatří v důsledku zvláštních závazků převzatých v Chartě do vnitřních věcí kteréhokoli státu.<sup>34)</sup> Rada bezpečnosti se může podle tohoto ustanovení uchýlit k preventivní nebo donucovací akci, v případě potřeby podle článku 42 i k ozbrojené síle, jestliže rozhodne, že došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, za účelem udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Rada ovšem není oprávněna podniknout opatření přesahující hranice nezbytné donucovací akce, potřebné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Intervencí není ani projednávání otázek *rasové diskriminace, apartheidu, genocidia a hrubého porušování lidských práv* v orgánech OSN.<sup>35)</sup> Tyto otázky se považují podle příslušných rezolucí Valného shromáždění za otázky mezinárodního zájmu<sup>36)</sup> a případné zásahy Organizace spojených národů, směřující k obnovení lidské důstojnosti a k osvobození obyvatelstva nacházejícího se pod cizím panstvím, třeba považovat za akt, který zabývá lidstvo mezinárodního napětí.<sup>37)</sup>

Hovořit o vměšování není na místě ani v případě *pomoci států národům* nebo územím pod koloniálním panstvím, *bojujícím za nezávislost*.<sup>38)</sup> Koloniální mocnosti nemohou proti takovým akcím druhých států účinně namítat, že představují vměšování do jejich vnitřních záležitostí. Mezinárodní právo považuje od doby přijetí Charty OSN otázky národně osvobozenického protikoloniálního boje za otázky mezinárodního zájmu a

<sup>32)</sup> Článek I. Ústavy UNESCO (UNTS, vol. 4, str. 278).

<sup>33)</sup> Článek 2, odst. 7 Charty. Někdy se v této souvislosti hovoří nesprávně o „dovolené intervenci“ [viz projevy Kolumbie v právním výboru XX. valného shromáždění (dok. A/AC.6/SR.883, str. 9), Nigérie (tamtéž, str. 10), nebo Senegalu (tamtéž, SR.889, str. 9)].

<sup>34)</sup> Q. Wright, The Prevention of Aggression, AJIL, 1956, č. 3, str. 515.

<sup>35)</sup> Srov. Černičenko S. V., Práva člověka i princip nevměšatelsťva v Ústavě Organizací Objedinných Nací, SJMP, 1964–1965, str. 178–179.

<sup>36)</sup> Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům (dok. A/RES/1514/XV), Deklarace o odstranění všech forem rasové diskriminace (dok. A/RES/1904/XVIII) nebo rezoluce o plnění Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním zemím a národům (dok. A/RES/2189/XXI).

<sup>37)</sup> Viz vystoupení Mali v právním výboru XX. Valného shromáždění (dok. A/C.6/SR.882, str. 13–14) nebo Středoafrické republiky (tamtéž, SR.884, str. 9), Sýrie (tamtéž, SR.884, str. 16) a Senegalu (tamtéž, SR.889, str. 9).

<sup>38)</sup> Srov. projevy delegace Sjediněné arabské republiky (dok. A/C.6/SR.875, str. 17) nebo Mali (dok. A/C.6/SR.882, str. 13) v právním výboru XX. Valného shromáždění.

Valné shromáždění v několika svých rezolucích z poslední doby dokonce naléhavě vyzvalo státy, aby pomáhaly materiálně i morálně národně osvobozenckému hnutí v boji za nezávislost.<sup>39)</sup>

Vměšováním není ani *normální zákrok diplomata* u přijímajícího státu, prováděný v souladu s mezinárodním právem a směřující k ochraně zájmů vysílajícího státu nebo jeho občanů.<sup>40)</sup>

Intervencí posléze nejsou ani *běžné konzultace* mezi státy, jednání o otázkách společného zájmu, uzavírání dohod mezi státy, zprostředkování nebo dobré služby, pokud při nich státy plně respektují zásadu svrchované rovnosti, a jiné všeobecně uznané zásady a normy mezinárodního práva. Tyto formy mezistátních styků, při nichž se státy navzájem ovlivňují, vzájemně se informují a dosahují kompromisních řešení, jsou běžnými způsoby vedení zahraniční politiky a každodenní život mezinárodního společenství by byl bez nich nepředstavitelný. Bez jejich používání by ani nebylo možné rozvíjení vzájemných styků mezi státy a vzájemná spolupráce mezi nimi, což jsou předpoklady dalšího mírového rozvoje světa a lidstva.

Z druhé strany však, i když mezinárodní vztahy nezbytně počítají s jistou mírou ovlivňování nebo tlaku jednoho státu na druhý, existují jisté typy nebo stupně nátlaku, jež jsou protiprávní. V této souvislosti uváděl mexický delegát zajímavý příklad protiprávního nátlaku určitého státu, který zakázal dovoz určitých produktů z jedné země ze zdravotních důvodů, přičemž však dovolil dovoz téhož produktu z jiné země téže ekologické oblasti s cílem donutit prvou zemi, aby se chovala určitým způsobem v jisté mezinárodní organizaci.<sup>41)</sup>

#### 4. POJEM VNITŘNÍCH A VNĚJŠÍCH ZÁLEŽITOSTÍ

Zásada nevměšování znamená právo každého státu, aby nebyl rušen ve výkonu *svých vnitřních a vnějších záležitostí* mocenskými zásahy jiného státu. V literatuře i v praxi států existovaly donedávna a zčásti i existují dále rozdílné názory na to, co považovat za vnitřní otázky státu a zejména na otázku, zda povinnost nevměšování se týká i vnějších záležitostí států.

I když pojem vnitřních věcí není blíže vyložen v žádné obecné mezinárodně právní normě, ani v Chartě OSN, jež jim nicméně operuje, nepochybně existují věci, které patří do vnitřní pravomoci státu a v nichž má stát *naprostou svobodu jednání*.<sup>42)</sup> Jedinou univerzální přijatelnou definicí vnitřních záležitostí státu by byla patrně ta, která by pokryla široké pole moci, kterou si každý stát vyhradil pro sebe a jež je ohraničena pouze obyčejovým mezinárodním právem a smluvními závazky, které stát pře-

<sup>39)</sup> Dok. A/RES/2105/XX, 2131/XX a 2189/XXI, odst. 7 operativní části.

<sup>40)</sup> G. Mencer, Zásada nevměšování a diplomatické právo, ČMP, 1967, čís. 3, str. 208.

<sup>41)</sup> Mexiko v právním výboru XX. VS 1. prosince 1965 (A/C.6/SR.386, str. 15).

<sup>42)</sup> Viz zprávu zpravodaje výboru I/1 na zakládající konferenci v San Francisku.

vzal.<sup>43)</sup> V tomto smyslu spadají *vnitřní záležitosti v jedno se státní svrchovaností*.<sup>44)</sup>

Obsah pojmu vnitřní věci není neměnný a s rozvojem mezinárodního práva převzaly státy závazky v oborech dříve pokládaných za oblast vyhrazenou výlučně vnitrostátní úpravě. Chartou OSN přijaly státy závazek respektování lidských práv nebo povinnost mezinárodní spolupráce na poli hospodářském, sociálním, kulturním či humanitním. Na tento dynamický rys vnitřních záležitostí poukázal správně Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti ve svém posudku o výkladu článku 15, odst. 8 Paktu Společnosti národů, když prohlásil, že „otázka, zda určitá věc je či není výlučně v jurisdikci státu, je v podstatě relativní otázkou, jež závisí na vývoji mezinárodních vztahů“.<sup>45)</sup>

Při rozhodování otázky, co považovat za vnitřní věci a co nikoli, hraje významnou úlohu jak současný stav mezinárodního práva, tak i okolnosti daného případu, politická kritéria, i praxe států a OSN.<sup>46)</sup> Nepochybně však sféra vnitřních věcí existuje, jinak by zanikla suverenita států a ve svých důsledcích i současné mezinárodní právo, které je založeno na existenci suverénních států. Obecné mezinárodní právo může některé tyto otázky upravovat jen se souhlasem států a pak za jistých okolností přestávají být vnitřními věcmi. Současné mezinárodní právo však neupravuje celou řadu oblastí, nejen ve věcech tradičně považovaných za vnitřní věci, ale i ve vztazích mezi státy (např. téměř celou oblast hospodářských vztahů). Proto je plně na místě vymezit pojem vnitřních věcí, aby bylo jasno, kterou oblast činnosti států chrání zásada nevměšování a aby se zabránilo nedorozuměním a napětí mezi státy, vznikajícím často právě v důsledku zásahu do této rezervované domény každého suverénního státu.

V klasickém mezinárodním právu patřilo mezi věci ve vnitřní pravomoci států především právo organizovat vlastní vnitřní politický systém, právo legislativy, otázky občanství, práva a postavení vlastních občanů a cizinců, otázky pracovního práva a sociální politiky, celní otázky, otázky trestního práva a trestního řízení a občanského práva a občanskoprávního řízení apod.

S vývojem mezinárodního práva a mezinárodních vztahů se za svobodného souhlasu států okruh těchto věcí *zmenšuje* a namísto *původní volnosti* nastupuje pro státy z mezinárodního práva *povinnost určitého chování*. Např. otázky prostituce a narkotik, které dříve spadaly do výlučné

<sup>43)</sup> Podle Tomka vnitrostátní přestává být záležitost upravená všeobecnými normami mezinárodního práva smluvního nebo obyčejového. (J. Tomko, Vnútorná pravomoc štátov a OSN, Bratislava 1960, str. 170–171.)

<sup>44)</sup> Ninčić píše, že vnitřní pravomoc státu není nic jiného než vnitřní forma státní nezávislosti (D. Ninčić, Član 2 stav 7 Povelje Ujedinjenih nacija i problem vnutrašnje nadležnosti država, Jugoslovenska revija za medjunarodno pravo, 1954, čís. 3, str. 22).

<sup>45)</sup> PCIJ, Ser. B, Advisory Opinion No. 4, str. 24.

<sup>46)</sup> Tomko zdůrazňuje, že „kritéria“, podle kterých se má rozhodnout, zda záležitost patří nebo nepatří do vnitřní pravomoci států, mohou být jak právní, tak i politická“. (J. Tomko, cit. dílo, str. 107.)

pravomoci států, jsou nyní uznávány za předmět mezinárodního zájmu a upraveny mezinárodními dohodami. Podobně se mění i pohled na otázku základních lidských práv a svobod a na zacházení s vlastními občany.

Při výkonu svých práv vyplývajících ze suverenity nesmí ovšem stát porušovat práva jiných států, ani takové porušování svojí suverenitou ospravedlňovat. Podobně ani v oblasti dosud neupravené mezinárodním právem nemá subjekt mezinárodního práva absolutní volnost jednání. Volnost jednání je dána jen potud, pokud nenaráží na analogickou volnost ostatních subjektů, případně na obecný zájem společnosti jako celku.

Při veškeré obtížnosti definování vnitřních věcí, s ohledem na zmíněnou relativnost tohoto pojmu a na právní, politické a jiné okolnosti každého jednotlivého případu, je možno celkem bezpečně vymezit základní hlavní rysy vnitřních otázek, a to negativně či pozitivně.

Negativně je vymezíme tím, že zjistíme, co podle současného stavu mezinárodního práva a mezinárodní praxe za vnitřní věci *považovat nelze*. Stát se především nemůže vyhnout námitkou vnitřní pravomoci plnění povinností, vyplývajících z *kogentních norem* mezinárodního práva, mezi něž patří především zákaz použití síly nebo hrozby silou v mezinárodních vztazích, povinnost řešení mezinárodních sporů pokojnými prostředky, respektování svrchované rovnosti států a práva sebeurčení národů. Povinnost nevměšování je ostatně sama takovou imperativní normou.<sup>47)</sup> Největší význam, zdůrazněný druhou větou článku 2/7 Charty, je třeba zde přikládat oblasti ohrožení míru, udržení míru a útočných činů. Opatření podniknutá při výkonu vnitřní pravomoci jimi přestávají být, jestliže dosáhnou stupně zakládajícího kompetenci Rady bezpečnosti.

V poválečném vývoji bylo obecně přijato, že vnitřní pravomoc států je omezena a předmětem mezinárodního zájmu se stává porušování *základních lidských práv a svobod*, zakotvených v článku 1 a 55 Charty.<sup>48)</sup> Mezi taková porušování patří politika apartheidu, genocidia a jiné případy, které vyvolávají odůvodněné obavy celé světové veřejnosti. Zásah mezinárodního společenství je zde odůvodněn zájmy lidstva.

Z pozitivního hlediska je možno říci, že mezi věci patřící do vnitřní pravomoci států, do nichž není dovoleno vměšování jiných států nebo mezinárodní organizace, patří především *svobodná volba společenského a státního zřízení*, včetně formy vlády, vnitřního pořádku a politické organizace společnosti a veřejné správy, sociálně ekonomické podstaty, organizace hospodářství, zastupitelského systému, zahraničně politických styků, soudního systému, obrany státu apod.<sup>49)</sup>

Výjimka by byla možná jediné u fašistické nebo podobné formy vlády,

<sup>47)</sup> Srov. J. Žourek, Zásada závaznosti mezinárodních smluv a její dosah, Studie z mezinárodního práva, 12, Praha 1967, str. 74–76.

<sup>48)</sup> Srov. např. stanovisko Kypru (A/C.6/SR.822, str. 5), Finska (A/C.6/SR.822, str. 15), Švédska (A/C.6/SR.806, str. 14), Alžírsko (A/C.6/SR.878, str. 4), Mali (A/C.6/SR.882, str. 13–14), Středoafričské republiky (A/C.6/SR.884, str. 9).

<sup>49)</sup> Tomko uvádí jako příklad vnitřních věcí státní a společenské zřízení, formu vlády, ústavu, volby apod. (J. Tomko, cit. dílo, str. 174).

jejíž politika ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost. Zde se nevylučuje případná akce Organizace spojených národů podle kapitoly VII Charty.

Dále mezi věci ve vnitřní pravomoci patří *hospodářská, sociální a kulturní politika státu*, včetně styků s jinými státy, celních tarifů, daní, cen, dovozních a vývozních omezení, měnových opatření, plánování apod., pokud by činností na těchto úsecích nebyly porušovány platné mezinárodní dohody nebo normy obyčejového mezinárodního práva. Náleží zde i otázky *zacházení s vlastními občany a cizinci* na svém území, pokud by nedošlo k hrubému porušování základních lidských práv a svobod nebo platných mezinárodních smluv. Vnitřní záležitostí je i úprava vztahů občanů a orgánů státu, ochrana občanů v zahraničí, v mezích dovolených mezinárodním právem, a všeobecně otázky občanství, včetně otázek imigračních.

Vnitřní záležitostí je i *občanská válka* a jakýkoli vnitřní konflikt. Pouze zásah jiného státu do občanské války by z ní případně mohl učinit i mezinárodní záležitost.<sup>50)</sup>

Zásada nevměšování v moderním pojetí zahrnuje pod pojem vnitřních věcí i *vnější záležitosti státu*. Před vměšováním zvenčí je soudobým mezinárodním právem chráněna nejen vnitřní jurisdikce nezávislého státu, ale i jeho výlučná zahraniční kompetence, na jejímž základě stát rozhoduje o své zahraniční politice, o stycích s druhými státy, o své účasti na mezinárodních konferencích, na mezinárodních smlouvách a v mezinárodních organizacích. I tato vnější oblast činnosti státu patří k rezervované doméně, do níž se druhé státy nemají co vměšovat. Zásada nevměšování zajišťuje státům výkon nezávislé zahraniční politiky a rovnoprávné postavení vůči ostatním členům mezinárodního společenství, jakož je i chrání před zásahem ze strany mezinárodních organizací.

Vměšování do vnějších věcí států se považuje za zakázáno v Deklaraci o nevměšování,<sup>51)</sup> v řadě významných dokumentů vypracovaných americkými státy i v pracích mnoha autorů.<sup>52)</sup> Regionální meziamerické smlouvy zakazují vměšování jak do vnitřních, tak i vnějších věcí: článek 8 Úmluvy z Montevidea o právech a povinnostech států z r. 1933,<sup>53)</sup> dodatkový protokol o neintervenci z roku 1936, sjednaný na mezinárodní konferenci pro zachování míru v Buenos Aires<sup>54)</sup> a zejména článek 15 Charty Organizace amerických států, podepsaný v Bogotě v r. 1948.<sup>55)</sup>

Jak vnitřní, tak i vnější věci jsou atributy suverenity, neboť stát na základě své svrchovanosti a v mezích mezinárodního práva svobodně

<sup>50)</sup> Stanovisko delegáta Itálie v VI. výboru, dok. A/C.6/SR.821, str. 6.

<sup>51)</sup> Odst. 1 operativní části Deklarace.

<sup>52)</sup> Vl. Outrata, cit. dílo, str. 65; G. Mencer, K zásadě nevměšování, str. 18; Korovin, *Měždunarodnoje pravo*, Moskva 1951, str. 191; L. Le Fur, *Nástin mezinárodního práva veřejného*, Praha 1935, str. 488, 505, 684; Berthould, *La compétence nationale des Etats*, *Schweizerisches Jahrbuch für internationales Recht*, sv. IV, str. 68.

<sup>53)</sup> The International Conferences of American States, First Suppl., 1933–1940, str. 122.

<sup>54)</sup> Hudson, *International Legislation*, sv. VI, str. 626–629.

<sup>55)</sup> *Annals of the Organization of American States*, sv. I, čís. 1, 1949, str. 77–78.

rozhoduje jak o svých vnitřních věcech, tak i o vnějších vztazích a zahraniční politice. Proto není žádného právního rozdílu mezi vměšováním do vnitřních a vměšováním do vnějších věcí státu a pod vměšováním do vnitřních věcí se rozumí i vměšování do vnějších věcí. O tom svědčí i znění Deklarace obsažené v rezoluci 2131/XX, jež je nadepsána Deklarace o nepřipustnosti vměšování do vnitřních věcí států, avšak v odst. 1 zakazuje vměšování jak do vnitřních, tak i vnějších věcí státu.

Pokusy o vylučování vnějších záležitostí států z domény chráněné mezinárodním právem před zásahem odjinud nejsou tudíž v souladu se soudobým stavem mezinárodního práva v tomto odvětví a směřují k ospravedlnování různých zákroků zvenčí do svobodného rozhodování států o jejich zahraniční politice, o výběru obchodních partnerů, politických spojenců, účasti na mezinárodních konferencích, podílení se na činnosti mezinárodních organizací apod. K tomu směřoval britský návrh definice nevměšování, předložený ve zvláštním výboru 1967.<sup>56)</sup> Byl proto oprávněně kritizován jak delegacemi neangažovaných, tak i socialistických zemí a označen za nepřijatelný, jelikož je v rozporu s Deklarací o nevměšování a s platným mezinárodním právem.<sup>57)</sup>

## 5. ZAKÁZANÉ FORMY VMĚŠOVÁNÍ

Vměšování do vnitřních záležitostí států může mít *nejrůznější formy*, jako je použití nebo hrozba silou, politický a hospodářský nátlak, diplomacie překračující meze povolené mezinárodním právem, otevřená či skrytá podvrtná činnost, zásah s prvkem násilí nebo i bez něho, provedený individuálně či kolektivně. Vměšování se nejčastěji projevuje činností, ale může vzniknout také opomenutím něco učinit, např. zabránit použití svého území pro vměšování proti jinému státu. Vměšování do vnitřních záležitostí státu je zakázáno ve všech formách a projevech, a z jakéhokoli důvodu, jak již bylo zdůrazněno výše.

*Ozbrojenou intervenci* a všechny ostatní formy zasahování nebo pokusy o *ohrožení osobnosti státu*, nebo jeho politických, hospodářských a kulturních součástí zakázala Deklarace VS OSN 2131/XX jako *nejnebezpečnější formu vměšování* a pranýřovala ji před ostatními druhy intervence.<sup>58)</sup>

Tento zákaz vměšování zahrnuje především vměšování s použitím síly nebo hrozby silou, jako nejvýraznější způsob donucení, jako vměšování *par excellence*. Zákaz vměšování s použitím síly nebo hrozby silou a všeobecný zákaz použití síly nebo hrozby silou proti politické nezávislosti státu, nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN, zakot-

<sup>56)</sup> Dok. A/AC.125/L.44.

<sup>57)</sup> Delegací ČSSR (dok. A/AC.125/SR.71, str. 8), SSSR (tamtéž, str. 12), Polska (dok. A/AC.125/SR.72, str. 23–24), Indie (tamtéž, str. 13), Ghany (tamtéž, str. 16), Nigérie (tamtéž, str. 20) a Argentiny (tamtéž, str. 17–18).

<sup>58)</sup> Odst. 1 operativní části Deklarace nebo v podobném znění i článek 15 Charty Organizace amerických států.

vený v článku 2, odst. 4 Charty, se v tomto smyslu do určité míry překrývají a Deklarace o nevměšování považuje ozbrojenou intervenci za souznačnou s agresí.<sup>59)</sup>

Zakázány jsou rovněž i všechny ostatní způsoby vměšování, které by ohrožovaly samu osobnost státu nebo jeho podstatné součásti. Ohrožení kteréhokoli ze základních znaků, součástí státu, jako je jeho politická, hospodářská a kulturní nezávislost, výkon spravedlnosti apod., mohou přivodit nejen podrobení vůle státu, ale ohrozit jeho samotnou existenci. Destrukce subjektu mezinárodního práva nebo jeho podstatných součástí, které tato forma vměšování může mít za následek, ji činí krajně nebezpečnou pro mírové soužití a mezinárodní mír.

*Hospodářská, politická* nebo jakákoli jiná opatření, jejichž cílem je donucení jiného státu k podřízení výkonu jeho svrchovaných práv nebo k získání od něho jakýchkoli výhod, jsou rovněž zakázána mezinárodním právem. Tato forma vměšování je v rozporu s článkem 2, odst. 1 a články 55 a 56 Charty, je zakázána odst. 2 Deklarace 2131/XX a v poněkud málo odlišném znění také v článku 16 Charty OAS,<sup>60)</sup> jakož i v dokumentu týkajícím se porušení zásady nevměšování, přijatém Meziamerickým právnickým výborem v r. 1959.<sup>61)</sup> Nátlak na jiné země byl odsouzen dále např. v bodu 6 Bandungské deklarace a získání zvláštních výhod s použitím násilí v návrhu Deklarace práv a povinností států z r. 1946.<sup>62)</sup>

V této formulaci je obsažena jedna z nejdůležitějších současných forem vměšování, většinou skrytého, která v mnoha případech nahradila dřívější otevřené používání nebo hrozbu silou. Politické, hospodářské a jiné druhy nátlaku, které sledují uvedené cíle, ohrožují suverenitu státu a jeho politickou nezávislost, případně právo na sebeurčení a je třeba je pokládat za mezinárodním právem zakázané.

V této formě zakázaného vměšování se obvykle projevuje *neokolonialismus*, tj. úsilí bývalé koloniální mocnosti udržet v závislosti nátlakem hospodářským nebo politickým bývalé koloniální území po jeho nabytí nezávislosti. V praxi imperialistických států je k uvedeným cílům používána hospodářská, vojenská a technická pomoc,<sup>63)</sup> půjčky na nákupy zbraní, kterými se stát zadlužuje a dostává do závislosti a kdy tzv. pomoc je všeobecně používána k politickým cílům a stát je nucen přijmout takové podmínky, které jej zbavují samostatnosti a nezávislosti.<sup>64)</sup>

Neméně nebezpečnou formou nezákonného vměšování je organizování, pomoc, podněcování, financování, povzbuzování nebo trpění *podvrtné, teroristické a ozbrojené činnosti*, směřující k násilnému svržení režimu

<sup>59)</sup> Ve svém 7 odst. preambule.

<sup>60)</sup> „Žádný stát nesmí používat nebo povzbuzovat použití donucovacích opatření hospodářské nebo politické povahy za účelem přinucení svrchované vůle jiného státu a získání od něho výhod jakéhokoli druhu.“

<sup>61)</sup> A/C.6/L.537/Rev.1, str. 192.

<sup>62)</sup> A/C.6/L.537/Rev.1, str. 185.

<sup>63)</sup> Viz vystoupení delegáta Keni ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.72, str. 21).

<sup>64)</sup> I. V. Samyslovskij, Panča šila, Moskva 1956, str. 18.

v jiném státě, jakož i vměšování do občanské války ve druhé zemi zakázané v odst. 2 Deklarace 2131/XX.

Jednotlivé projevy této formy jsou zakázány nebo odsouzeny také v řadě dalších důležitých mezinárodních a mezinárodně právních dokumentů. Tak článek III, odst. 5 Charty Organizace africké jednoty zakazuje podvratnou činnost a politické atentáty. Článek 17 Charty OAS zakazuje přímé i nepřímé použití síly z jakéhokoli důvodu proti území jiného státu. Závazek nepovolit na svém území vytváření, financování, podporu, nábor nebo trpění skupin, jejichž cílem je ozbrojený boj proti druhému státu a zabránit činnosti skupin, jejichž cílem je svržení nebo příprava na svržení nebo změnu politického nebo sociálního zřízení v druhém státě, obsahuje výměna dopisů mezi SSSR a USA ze 16. 11. 1933.<sup>65)</sup> Odsouzení podvratné činnosti ze strany sousedních států a výzvu nedovolit používání území jako základny pro takovou činnost nebo financování odštěpeneckých sil obsahuje deklarace hlav afrických států a vlád, přijatá v Monrovii v květnu 1961.<sup>66)</sup> K potlačení podpory nebo rozněcování občanské války byla mezi americkými republikami uzavřena v Havaně v r. 1928 zvláštní smlouva.<sup>67)</sup> V rámci Společnosti národů byla v r. 1937 uzavřena Úmluva o předcházení a trestání terorismu.<sup>68)</sup>

Valné shromáždění OSN ve své rezoluci 380/V výslovně odsoudilo vměšování států do vnitřních záležitostí jiného státu za účelem změny jeho zákonně ustavené vlády s použitím síly nebo hrozbou síly. V rezoluci 290/IV VS vyzvalo všechny národy zdržet se jakýchkoliv hrozeb nebo činů, přímých nebo nepřímých, namířených na ohrožení svobody a nezávislosti kteréhokoli státu, nebo podněcování občanské války a rozvracení vůle lidu v kterémkoli státě.

Při jednání o právních zásadách mírového soužití různé projevy tohoto způsobu vměšování odsoudila řada států, např. Maroko, Sýrie, Spojené království, Cejlon, Brazílie, Filipíny, Thajsko, Jamajka, Nigérie, Indonésie,<sup>69)</sup> v písemných návrzích Jugoslávie, Mexiko, Ghana a Indie.<sup>70)</sup> A později Indie, Libanon, SAR, Sýrie a Jugoslávie a dále Austrálie, Kanada, Francie, Itálie, Spojené království a Spojené státy a ve zvláštním návrhu též Ghana.<sup>71)</sup> Československo ve svém návrhu rezoluce<sup>72)</sup> navrhlo převzetí plného znění Deklarace 2131/XX, která tuto formu vměšování odsoudila.

Podvratná činnost je dnes rozšířenou a nebezpečnou formou vměšování, projevující se nejrozličnějším způsobem, ať již nepřátelskou propagandou, politickými atentáty, psychologickou válkou, podněcováním k nepokojům a k povstání nebo k násilnému svržení vlád, ať již silami zvenčí či menši-

<sup>65)</sup> AJIL, sv. 28, 1934, Official Documents, str. 3—4.

<sup>66)</sup> Legum, Colin, Pan-Africanism, New York 1962, str. 198.

<sup>67)</sup> Hudson, International Legislation, sv. IV, str. 2418—2419.

<sup>68)</sup> Hudson, International Legislation, sv. VII, str. 862—872.

<sup>69)</sup> Dok. A/AC.119/L.1, str. 88—90.

<sup>70)</sup> Dok. A/5746, str. 135.

<sup>71)</sup> Dok. A/6230, str. 141.

<sup>72)</sup> Dok. A/AC.125/L.16.

novými skupinami zevnitř. V některých oblastech světa zahrnuje tato forma vměšování i organizování, výcvik, financování a řízení teroristů a teroristických skupin, vysílaných na území druhého státu k podvratné činnosti, diverzi, infiltraci a sabotáži a poskytování zbraní a jiného válečného materiálu těmto jednotlivcům a skupinám.

Státy mají podle mezinárodního práva povinnost *zabránit* tomu, aby jejich území bylo používáno ať vlastními občany či cizinci k *podvratné činnosti proti jinému státu*.<sup>73)</sup> Nezákonná je každá taková činnost, nejen prováděná vládou jiného státu, ale jí pouze schvalovaná nebo trpěná. Mezinárodně právní odpovědnost vzniká již při opomenutí přijmout účinná opatření k zamezení takové činnosti.<sup>74)</sup>

Nezadatelné právo státu na volbu svého politického, hospodářského, sociálního a kulturního zřízení bylo opětovně potvrzeno v odst. 5 Deklarace 2131/XX. Předtím Bělehradská deklarace neangažovaných států vyzvala k zákazu pokusů o ovládání a vměšování do vnitřních věcí jiných národů a lidu a prohlásila, že „jakýkoli pokus vnutit lidu určitý sociální nebo politický systém silou a zvenčí představuje přímou hrozbu světovému míru“.<sup>75)</sup>

Československo již ve svém prvním návrhu na formulaci právních zásad mírového soužití prohlásilo, že „žádný stát nemá právo vnucovat jinému státu nebo národu určitý sociální nebo ústavní systém“.<sup>76)</sup>

Návrhy podobného znění předložila i Ghana, Indie a Jugoslávie.<sup>77)</sup> Právo každého státu na svobodnou volbu jeho politického, ekonomického, sociálního a kulturního systému, bez vměšování jiného státu, jakož i právo na volbu formy a stupně spojení s jinými státy, s ohledem na jeho mezinárodní závazky, bylo uznáno i v návrhu Austrálie, Kanady, Francie, Itálie, Spojeného království a USA.<sup>78)</sup>

Právo na svobodnou volbu hospodářského, politického, sociálního a ústavního systému je jedním z nejdůležitějších projevů nezávislosti státu. Jakýkoli pokus o vnucení nebo změnu určitého systému se *dotýká samotné podstaty společenského a státního zřízení státu* a může mít nejzávažnější mezinárodní důsledky. Takový pokus je porušením práva na sebeurčení a může být i hrozbou mezinárodnímu míru a bezpečnosti.

Vynucování nebo pokus o *vynucování výhod*, které by znamenaly privilegované postavení cizinců ve srovnání s právy, poskytovanými podle národního práva vlastním občanům, představuje další moderní formu vměšování, příznačnou pro nekoloniální vztahy.

<sup>73)</sup> Delegát Ghany ve zvláštním výboru 1964 (A/AC.119/SR.29, str. 7).

<sup>74)</sup> Ze zprávy o 5. zasedání Meziamerické Rady právníků, 1965 (dok. OSN/A/CN.4/176, str. 5).

<sup>75)</sup> Dok. A/C.6/L.537/Rev.1, str. 179–180.

<sup>76)</sup> Dok. A/C.6/L.505.

<sup>77)</sup> A/AC.119/L.27.

<sup>78)</sup> A/AC.125/L.13.

Návrh na formulaci takové formy vměšování předložilo při projednávání právních zásad mírového soužití Mexiko,<sup>79)</sup> podporované některými jinými státy, např. Ceylonem, na základě doporučení Meziamerického právníckého výboru z r. 1959.<sup>80)</sup> Stát jak známo v současné době poskytuje v zásadě cizincům stejná práva jako svým občanům a zachází s nimi stejně jako se svými občany. Nic mu však nebrání v tom, aby cizincům poskytl jen základní lidská práva a svobody. Poskytuje-li v důsledku nátlaku zvenčí občanům cizího státu nebo cizím právníckým osobám více práv než svým občanům a privileguje je, pak lze mluvit o nedovoleném vměšování.

*Bránění* nebo pokus o zabránění jednoho státu vůči druhému, aby svobodně *nakládal se svým přírodním bohatstvím* a národními zdroji třeba rovněž považovat za zvláštní formu vměšování. Mezinárodní právo uznává právo každého státu na nerušené nakládání se svým přírodním bohatstvím a národními zdroji. Formulace tohoto práva nalezla výraz např. v rezolucích Valného shromáždění OSN 626/VII a 1803/XVII.

Při projednávání právních zásad mírového soužití některé státy, např. Jugoslávie a Mexiko,<sup>81)</sup> podporované dalšími,<sup>82)</sup> soudily, že nestačí toto právo jen vyhlásit, že je třeba též učinit opatření k jeho uplatnění a zabránit vměšování, které by jeho realizaci znemožňovalo nebo ztěžovalo. Měly přitom na mysli případy nátlaku vyvíjeného imperialistickými státy na ty země, které se snažily znárodnit majetek cizích společností a využívat samy zdrojů, z nichž se tyto společnosti obohacovaly.

Bránění v *přijetí a provádění zákonů* o záležitostech, patřících do vnitřní pravomoci státu, může být rovněž případem zakázaného vměšování.

Na tuto formu vměšování upozornily při projednávání právních zásad mírového soužití Ghana, Indie a Jugoslávie<sup>83)</sup> a poté Indie, Libanon, SAR, Sýrie a Jugoslávie<sup>84)</sup> a Ghana<sup>85)</sup> a předtím Meziamerický právnícký výbor ve svém návrhu z r. 1959.

Odsouzení takové formy vměšování směřuje k posílení nezávislosti právního systému států jako součásti nezávislosti států vůbec. Uvedený zákaz se týká jen zákonů upravujících záležitosti patřící do vnitřní pravomoci států, nikoli zákonů, které by svým obsahem porušovaly mezinárodní právo.

Mezi formy vměšování výslovně nezmíněné v Deklaraci 2130/XX, které však byly zdůrazněny různými státy při projednávání právních zásad mírového soužití, je možno posléze zahrnout i *hrozbu přerušení diplomatických styků* s cílem donucení jednoho státu neuznat druhý stát, jakož

<sup>79)</sup> A/AC.119/L.24.

<sup>80)</sup> Pan-American Union, Washington 1959, str. 1 a násl.

<sup>81)</sup> A/AC.119/L.7, 24.

<sup>82)</sup> Např. Írán v právním výboru XX. Valného shromáždění (dok. A/C.6/SR.882, str. 8).

<sup>83)</sup> A/AC.119/L.27.

<sup>84)</sup> A/AC.125/L.12.

<sup>85)</sup> A/AC.125/L.18.

i učinění uznání vlád nebo udržení diplomatických styků závislým na poskytnutí zvláštních výhod.

Návrhy v tomto smyslu předložilo Československo<sup>86)</sup> a Mexiko,<sup>87)</sup> podporované řadou dalších států, jako Indonésií, Polskem, SSSR, Nigérií aj. při projednávání zásady nevměšování ve zvláštním výboru 1964. Také Meziamerický právníký výbor považoval zneužití uznání vlád v rozporu s normami mezinárodního práva jako prostředku k dosažení neoprávněných výhod za porušení zásady nevměšování.<sup>88)</sup>

## 6. TZV. DOVOLENÉ VMĚŠOVÁNÍ

Podle soudobého mezinárodního práva, interpretovaného v Deklaraci o nevměšování z r. 1965, nemá žádný stát právo vměšovat se do vnitřních nebo vnějších záležitostí druhého státu z *jakéhokoli důvodu*. Mezinárodní právo postupně omezovalo dříve přípustné formy intervence, ospravedlňované represáliemi, ochranou vlastních občanů v cizině, ustanoveními mezinárodní smlouvy, humanitárními důvody nebo sebeobranou, a dospělo v současnosti až k *absolutnímu zákazu vměšování*.<sup>89)</sup>

Intervence je protiprávním činem a nehodí se proto používat jejího názvu na činnost mezinárodním právem dovolenou. Stejně tak není správné ani přesné hovořit o tzv. legální intervenci nebo dokonce o tzv. právu na intervenci, protože spojení obou termínů představuje kontradikci, podobně jako nemůže být protiprávní jednání legálním nebo porušení práva právem. Není proto náležité hovořit o „legální intervenci“ a tím méně o „právu na intervenci“.

Mezinárodní soudní dvůr kvalifikoval tzv. právo na intervenci jako „projev politiky síly, politiky, která vedla v minulosti k nejvážnějším zneužitím a která jako taková, přes nedostatky v mezinárodní organizaci, nemůže mít místo v mezinárodním právu“.<sup>90)</sup> Významný francouzský in-

<sup>86)</sup> A/AC.119/L.6.

<sup>87)</sup> A/AC.119/L.24.

<sup>88)</sup> A/C.6/L.537/Rev.1, str. 193.

<sup>89)</sup> Viz Durděněvskij V. a Krylov S. B., *Měždunarodnoje pravo*, Moskva 1947, str. 139 a násl.; Bagiňan K. A., *Princip nevměšatělstva i Ustav OON*, SGP, 1957, čís. 5, str. 62 a násl.; Šarmazanašvili G. V., *Nenapadenije — princip ochrany mira i měždunarodnoj bezopasnosti*, SGP, 1956, čís. 8, str. 82 a násl.; Piradov A. S. a Starušenko G. B., *Princip nevměšatělstva v sovremennom měždunarodnom prave*, SJMP, 1958, str. 230 a násl.; Bartoš M., *Medjunarodno javno pravo*, Bělehrad 1954, str. 281 a násl.; Outrata Vl., *Mezinárodní právo veřejné*, Praha 1960, str. 65; Mencer G., *K zásadě nevměšování*, *Studie z mezinárodního práva*, čís. 9, 1964, str. 5 a násl.; Herzog U., *Zum Prinzip der Nichteinmischung in die inneren Angelegenheiten anderer Staaten*, *Deutsche Aussenpolitik*, 1964, čís. 9, příloha, str. 47–53; Mitrovič T., *The Principle of Non-Intervention in Contemporary International Law*, *Yugoslav Review of International Law*, 1964, čís. 1; Piradov A., *Princip nevměšatělstva v sovremennom mire*, *Měždunarodnaja žizn*, 1966, čís. 1, str. 74 a násl.; Levin D. B., *Princip nevměšatělstva v sovremennom mire*, *Měždunarodnaja žizn*, 1966, čís. 11, str. 29 a násl.; L. A. Komarova, *O principe nevměšatělstva*, SGP, 1967, čís. 6, str. 129 a násl.

<sup>90)</sup> *The Corfu Channel Case (Merits)*, Judgment of 9 April 1949, ICJ, 1949, str. 35.

ternacionalista Rousseau dospěl k závěru, že „nelze mluvit o právu na intervenci ... jediný přípustný princip je zásada nevměšování“.<sup>91)</sup>

Přesto představitelé západních států a teorie ještě dnes tvrdí, že je třeba rozlišovat mezi dovořeným a nedovořeným vměšováním. Mezi takové „dovolené“ vměšování počítají např. diplomatickou činnost, užitečný nátlak na státy, sankce, sebeobranu, vměšování se souhlasem dotyčného státu a dokonce i ozbrojené vměšování k ochraně života a majetku svých příslušníků v zahraničí.<sup>92)</sup>

Z autorů západní mezinárodní právní nauky zašel v tomto směru nejdále Lauterpacht, který ještě v 8. vyd. systému Oppenheima z r. 1955 vypočítává ne méně než 7 případů tzv. oprávněného vměšování, počínaje právem protektora na vměšování do záležitostí protektorátu, přes vměšování dovolené mezinárodní smlouvou, vměšování při garantování určité formy vlády nebo dynastie, až po ochranu života, bezpečnosti, cti a majetku občanů v zahraničí.<sup>93)</sup> Úsilí buržoazních internacionalistů o vypočtení a zdůvodnění různých titulů a důvodů pro tzv. legální nebo dovolenou intervenci je jen odrazem politických snah imperialistických států o legalizování různých forem intervence jako dovolených prostředků vedení zahraniční politiky. Takovéto teorie odpovídají soudobým diplomatickým tendencím západních zemí o omezení všeobecné a absolutní platnosti zásady neintervence.

Vměšování však *nelze legalizovat pod žádnou záminkou*, včetně domnělých ušlechtilých cílů, ani odvoláváním se na dřívější mezistátní praxi, na povinnosti vůči mezinárodnímu společenství apod. „Obecně uznaná svoboda“ a „ustálená mezinárodní praxe“ vměšování v mezinárodním právu neexistuje. Deklarace 2131/XX zakazuje vměšování z jakéhokoli důvodu a pod jakoukoli záminkou.<sup>94)</sup>

Mnohé z tradičních důvodů ospravedlňování vměšování jsou obsoletní a v současném mezinárodním právu jsou přísně zakázány. Např. smlouva dávající druhému státu právo na vměšování by patrně byla v rozporu s kogentními normami zákazu síly, práva sebeurčení národů i povinnosti nevměšování a jako taková by tudíž byla neplatná, právě tak jako smlouva garantující určitou formu vlády nebo dynastie. Porušuje-li stát normy

<sup>91)</sup> Ch. Rousseau, *Droit international public*, Paříž 1953, str. 321. Viz též Thomas and Thomas, *Non-intervention*, Dallas 1956, str. 68 a násl.; R. T. Bohan, *The Dominican Case: Unilateral Intervention*, *AJIL*, 1966, čís. 4, str. 809 a násl.; Wright G., *Legal Aspects of the Vietnam Situation*, *AJIL*, 1966, čís. 4, str. 750 a násl.

<sup>92)</sup> Viz Fauchille P., *Traité de droit international public*, sv. I, Paříž 1924, str. 565; Scelle G., *Règles generales du droit de la paix*, *RDC*, sv. 46, 1933, str. 663; Lawrence Z. J., *The Principles of International Law*, Sixth Edition, Boston—New York, str. 123 a násl.; Stowell E., *La théorie et la pratique de l'intervention*, *RDC*, 1932, sv. II, str. 40; Oppenheim-Lauterpacht, *International Law*, sv. I, Londýn 1946, str. 274 a násl.; Jessup Ph., *The International Problem of Governing Mankind*, Claremont 1947, str. 2; Eagleton C., *Excesses of Self-Determination*, *Foreign Affairs*, 1953, čís. 4, str. 601; Sauer E., *Grundlage des Völkerrechts*, Berlin 1955, str. 126 a násl.; Dahm G., *Völkerrecht*, Stuttgart 1960, str. 521—523.

<sup>93)</sup> Na str. 306—309.

<sup>94)</sup> For any reason whatever.

obecného mezinárodního práva, nebude to moci být důvodem pro to, aby jednotlivé státy nebo skupiny států samy svévolně sjednávaly nápravu vměšováním.

Západní mocnosti operují nyní zejména tím, že tzv. dovolené vměšování může být odůvodněno *žádostí vlády země*, kde ke vměšování dochází, o pomoc zvenčí, za účelem uchování nebo obnovení vnitřního pořádku.<sup>95)</sup> Takový souhlas je samozřejmě *krajním ústupkem suverenity státu* a je třeba jej bedlivě zkoumat v každém jednotlivém případě. To se týká jak souhlasu ad hoc, tak i souhlasu daného ve smlouvě, v případech tzv. smluvní intervence.<sup>96)</sup> Podle švédského názoru by taková pomoc byla legitimní pouze v případě, kdy vláda zřejmě požívá důvěry většiny obyvatelstva, a když by došlo k nepořádku v důsledku vnějšího povzbuzování. Pakliže však vláda nepožívá důvěry většiny a stojí proti ní lidové hnutí, pak by taková pomoc nebyla ospravedlnitelná.<sup>97)</sup>

Zásah druhého státu by byl patrně dovolen z hlediska mezinárodního práva jen výjimečně, jestliže by se jednalo o smlouvu plně rovnoprávnou, v níž by byl souhlas ke vměšování zcela svobodně vyjádřen, za účelem dočasné ochrany politické nezávislosti státu. Pak by se ovšem nejednalo o vměšování do vnitřních záležitostí, ale o formu pomoci, při níž by dočasný výkon některých funkcí, týkajících se vnitřní pravomoci státu, neměl za cíl vynutit změnu vůle dotyčného státu ani popřít trvale jeho kompetenci. Ani takový případ by tedy nic neměnil na plném a bezvýjimečném zákazu vměšování do vnitřních záležitostí, jak je vyjádřen zejména v Deklaraci 2131/XX.

Rozumí se, že i když stát má podle mezinárodního práva různé možnosti, jak se bránit vměšování, může použít retorze nebo neozbrojených represálií, není zásadně oprávněn uchýlit se k *individuální nebo kolektivní sebeobraně* podle čl. 51 Charty. Tato krajní míra, spočívající v zákonném použití síly, je vyhrazena výlučně pro případ odporu proti ozbrojenému útoku. Právo sebeobrany by tedy bylo na místě jedině v případě, že by šlo o intervenci ve formě ozbrojeného útoku, která by byla totožná s agresí.<sup>98)</sup> Nebylo by zapotřebí toto elementární pravidlo mezinárodního práva připomínat, kdyby se v teorii i praxi západních států nevyskytovaly pokusy o nepřipustný výklad práva sebeobrany jakožto práva, jehož výkon je na místě i v případech jiných druhů intervence. Jejich výrazem se stal např. při projednávání právních zásad mírového soužití návrh Austrálie, Kanady, Francie, Itálie, Spojeného království a USA,<sup>99)</sup> podle něhož právo států podniknout v souladu s mezinárodním právem přímě-

<sup>95)</sup> Delegát Španělska na 877. schůzi VI. výboru nebo delegát Velké Británie na zasedání zvláštního výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.57, str. 5–6); Brierly, cit. dílo, str. 402; M. Sibert, *Traité de droit international public*, Paříž 1951, str. 341.

<sup>96)</sup> Často je jako příklad uváděna Havanská smlouva z r. 1903, zrušená v r. 1934.

<sup>97)</sup> Švédsko ve zvláštním výboru 1967 (dok. A/AC.125/SR.73, str. 15).

<sup>98)</sup> Srov. Mencer G., K otázce sankcí proti intervenci, *Časopis pro mezinárodní právo*, 1968, čís. 1, str. 60–61.

<sup>99)</sup> A/AC.125/L.13.

řená opatření k individuální nebo kolektivní sebeobraně proti vměšování je prý základním elementem práva na sebeobranu. Jiné státy právem poukázaly na to, že návrh šesti států je v rozporu s Chartou.<sup>100)</sup> Austrálie a Itálie proto v pozdějším návrhu<sup>101)</sup> považovaly za nutné tento nesprávný výklad práva sebeobranu uvést na pravou míru. Podle jejich nové verze „je přirozeným právem státu, který je obětí vměšování do jeho vnitřních záležitostí prostředky jinými než ozbrojeným útokem, přijmout taková individuální nebo kolektivní opatření pro svoji ochranu, jaká jsou třeba v přiměřené míře a v souladu s Chartou OSN“.

Zákaz hrozby silou nebo použití síly je svou povahou kategorický a bezpodmínečný závazek, jenž s výjimkou individuální nebo kolektivní sebeobrany proti ozbrojenému útoku považuje jakékoli jiné jednostranné použití síly státem za protiprávní ab initio.

MIROSLAV POTOČNÝ

### **The Principle of Non-Intervention**

#### **SUMMARY**

1. The principle of non-intervention, as an obligation of states to refrain from any direct or indirect interference with the internal or external affairs of other states, is of extreme importance in present-day world for the independent existence of all states, in particular the smaller and newly established ones, as well as for the development of peaceful relations and co-operation among states, irrespective of their social and political systems or differences in the level of their economic and cultural development.

2. The legal obligation of non-intervention in the affairs of other states has been a part of general international law since the last century, and an important, integral element of the legal system of the United Nations since the adoption of the United Nations Charter. While in the past, this principle and obligation had been weakened by numerous exceptions and limitations, its development since the end of the Second World War has progressed towards an absolute prohibition of any interference with the internal or external affairs of other states.

3. The obligation of non-intervention is embodied primarily in the United Nations Charter, in general customary law and in a number of important postwar international documents, such as the Declaration of Bandung, the Belgrade and Cairo Declarations of Non-Aligned Nations, the Charter of the Organization of American States and, last but not least, the Declaration of the United Nations General Assembly on the inadmissibility of intervention, adopted as Resolution No. 2131/XX in 1965. The General Assembly expressly specified the binding legal character of this Declaration when it re-affirmed on December 19, 1966, all the principles and rules embodied in the Declaration and appealed to all states to implement their obligations proceedings from the Charter and the provisions of the Declaration on Non-Intervention (Resolution No. 2225/XXI).

4. Intervention is to be understood as any imposition of the will of one state on another state, regardless of whether the intervening state does so openly, with a threat of force, armed force, economic or other pressure, or whether it does so under cover, by supporting opposition groups in the other state, by secretly financing its press, etc.

The prohibition of intervention does not relate to collective action by the Security Council against violators of international peace, undertaken in accordance with

<sup>100)</sup> A/6230, str. 147–148.

<sup>101)</sup> A/AC.125/L.36.

Chapter VII of the Charter, consideration of questions of racial discrimination, apartheid, genocide or gross violations of human rights in the United Nations, assistance to nations and territories under colonial rule in their fight for independence, normal diplomatic intervention in another state, consultations with another state, negotiations with such a state, conclusion of international agreements, mediation or good services, provided that the parties fully respect the principle of sovereign equality and other generally recognized rules of international law.

5. The external and foreign affairs of a state, in which no other state should intervene, include primarily the free choice of its social and governmental system, including its form of government, internal order and political organization of society and public administration, its socio-economic basis, organization of its economy, system of representative bodies, judiciary, national defence and conduct of foreign affairs.

On the other hand, questions concerning the fulfilment of obligations ensuing from mandatory rules of international law and obligations assumed in treaties and customary rules are not to be considered as being internal matters of a state.

6. The prohibited forms of intervention include primarily armed intervention and all other forms of interference or attempts at threat directed against a state as an entity or its political, economic and cultural components. Also prohibited by international law are economic, political or any other measures aimed at forcing another state to subject the exercise of its sovereign rights to the intervening state or at acquiring any privileges. A no less dangerous form of unlawful intervention is the organization, assistance to, incitement, financing, encouragement or non-suppression of subversive, terroristic and armed activities aimed at the forcible overthrow of the regime in another state, as well as intervention in the civil war taking place in another country. Just as unlawful is any attempt to impose on the people of another country a certain social or political system by force and from the outside. Attempts at a forcible acquisition of advantages which would result in a privileged status of foreign nationals as against the nationals of the other state are another modern form of intervention, typical of neo-colonialism. Another such special form of intervention is the policy of preventing another state to dispose freely of its natural wealth and national resources. Yet another example of prohibited intervention is a situation where a state prevents another state to adopt and implement legislation on matters falling within the latter's jurisdiction. Finally, threats to break off diplomatic relations with another state with the aim of forcing it not to recognize a third state must also be considered as a form of intervention.

7. International law, which previously permitted intervention for purposes of reprisal, protection of one's own nationals abroad, at the request of the other state either ad hoc or under a previously concluded treaty, maintenance of the existing dynasty or regime, for humanitarian reasons or for reasons of self-defence, today categorically prohibits intervention for any reason whatsoever and considers this prohibition to be absolute.